

Κρίστοφερ Μ. Γουντχάουζ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Στον Αγώνα για την Ελληνική Ανεξαρτησία

Μετάφραση: Γιώργος Λαμπράκος

 ΜΙΝΩΑΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Οι πρόδρομοι

Ηαλλαγή του χρόνου από το 1809 στο 1810 ήταν μια εορταστική περίοδος στην ιστορία της Αθήνας. Λίγο μεγαλύτερη από χωριό, αλλά πολύ μικρότερη από τη μητρόπολη που υπήρξε κάποτε, η Αθήνα ήταν μια επαρχιακή πόλη με κάποιες πολιτιστικές βλέψεις και ένας δευτερεύων τόπος τουρκικής κακοδιοίκησης υπό την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ήταν ήδη διάσημη στους ξένους επισκέπτες της για την ιστορία και τα αρχαία μνημεία της. Τα μνημεία είχαν υποστεί φθορές ύστερα από αιώνες οθωμανικής παραμέλησης, ενώ ακολούθησαν πιο συστηματικές επεμβάσεις από τους εκπροσώπους του κόμη του Έλτζιν μετά το 1801. Ο Elgin είχε αναλάβει τη θέση του Βρετανού πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη, την οθωμανική πρωτεύουσα, το 1799 στα τριάντα τρία του χρόνια. Ως ανταμοιβή για τη βρετανική νίκη επί του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο είχε λάβει ένα *φιρμάνι* ή εξουσιοδότηση από τον σουλτάνο για να φτιάξει αντίγραφα των γλυπτών στην Ακρόπολη – όχι όμως, τουλάχιστον κατά τα φαινόμενα, να τα αφαιρέσει. Οι εκπρόσωποί του είχαν ήδη πιάσει δουλειά εδώ και αρκετά χρόνια, κυρίως ο αιδεσιμότατος Philip Hunt και ο Ιταλός καλλιτέχνης Giovanni Batista Lusieri.

Η δράση τους είχε προσελκύσει κι άλλους Δυτικοευρωπαίους στην Αθήνα. Οι περισσότεροι άσκησαν κριτική σε αυτά που έκανε ο λόρδος Elgin. «Καταστροφική μανία» το αποκάλεσε ο εξέχων λόγιος Edward Dodwell. Ακόμα και ο Lusieri το θεώρησε «κάπως βάρβαρο». Ο αιδεσιμότατος E. D. Clarke, ένας ορνυτολόγος από το Κέμπριτζ, που κάποτε είχε προσφέρει υπηρεσίες στον Elgin, δεν ενέκρινε καθόλου την αφαίρεση των γλυπτών που έμελλε να

γίνουν διάσημα ως ελγίνεια μάρμαρα. Ούτε οι ντόπιοι, για τους οποίους ο Edward Dodwell έγραψε αργότερα:*

«[...] και δεν διστάζω να πω ότι οι Αθηναίοι γενικά, τι λέω, ακόμα και οι ίδιοι οι Τούρκοι, θρήνησαν για την προκληθείσα δήωση· και κατηγορούσαν μεγαλόφωνα και ανοιχτά τον ηγεμόνα τους για την άδεια που είχε παραχωρήσει!»

Πολλές ακόμα φωνές υψώθηκαν κατά του λόρδου Elgin και των λεηλασιών του, που μόνο αργότερα έτυχαν υπεράσπισης στη βάση ότι είχε διασώσει τα μάρμαρα από την καταστροφή. Ο λόρδος Byron, η πιο εύγλωττη φωνή από όλες, δεν είχε ακόμη φθάσει· αλλά τον Δεκέμβριο του 1809 ήταν καθ' οδόν.

Το 1809 η Αθήνα είχε αρχίσει να προσελκύει νέους τύπους ταξιδιωτών. Αρχαιοδίφες και λόγιοι από παλαιά πανεπιστήμια είχαν ήδη γίνει γνωστοί στους Αθηναίους. Ομοίως κάποιοι επίσημοι αξιωματούχοι, όπως ο M. Fauvel, ο καλλιεργημένος και δημοφιλής Γάλλος πρόξενος που ζήλευε βαθιά τους εκπροσώπους του λόρδου Elgin επειδή θεωρούσε εαυτόν τον μοναδικό ειδήμονα στο πεδίο των αρχαιοτήτων. Η βρετανική κυβέρνηση δεν είχε αξιώσει να διορίσει έναν πρόξενο από την Αγγλία, είχε ωστόσο εμπιστευθεί τη θέση του υποπροξένου σε έναν Έλληνα ονόματι Μακρής, την κόρη του οποίου, ονόματι Τερέζα, έμελλε να απαθανάτισει ο Byron:

*Κόρη των Αθηνών, πριν σ' αποχαιρετήσω,
Δώσ' μου, ω δώσ' μου την καρδιά μου πίσω!*

Κι άλλοι επισκέπτονταν συχνά την Αθήνα για επαγγελματικούς λόγους, όπως ο συνταγματάρχης W. M. Leake, ο διακεκριμένος γεωγράφος, που διεξήγαγε μια εξαντλητικά σχολαστική έρευνα της Ελλάδας προς το συμφέρον της βρετανικής κυβέρνησης, εργαζόμενος κατά των Γάλλων την εποχή των Ναπολεόντειων Πολέμων· και Γάλλοι αξιωματούχοι, που εκτελούσαν την ίδια υπηρεσία από τη δική τους πλευρά.

Τα έτη 1809-1810 είχαν ωστόσο κάτι το ξεχωριστό. Πολλοί παρατηρητές

---

* Dodwell, *A Classical and Topographical Tour through Greece* (London, 1819), σσ. 291, 322-3.

διαπίστωσαν πως οι επισκέπτες είχαν αυξηθεί ιδιαίτερα. Ένας από τους ταξιδιώτες, ο εντιμότατος F. S. N. Douglas, που φοιτούσε στο Κράιστ Τσερτς της Οξφόρδης, παρατήρησε* ότι η Ελλάδα είχε αγνοηθεί από τους Άγγλους ταξιδιώτες ωσότου οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι απέκλεισαν σχεδόν όλη την ήπειρο και διοχέτευσαν την αγάπη τους για τα ταξίδια σε ένα νέο κανάλι. Ο J. C. Hobhouse, που ταξίδευε την ίδια ημερομηνία με τον Byron, το επιβεβαιώνει. «Μέχρι πριν από λίγα χρόνια ένα ταξίδι στην Αθήνα θεωρούνταν αξιοσημείωτο εγχείρημα, γεμάτο δυσκολίες και κινδύνους» έγραψε** όμως «σήμερα η Αττική βρίθεται από ταξιδιώτες». Και ο Dodwell παρατήρησε (το 1813) τους «πολλούς ταξιδιώτες» που εξερευνούσαν την Ελλάδα στα πρόσφατα χρόνια.*** Η αύξηση των ταξιδιωτικών βιβλίων που κατέγραφαν τις εμπειρίες τους είναι ιδιαίτερα αισθητή κατά τα πρώτα είκοσι χρόνια του αιώνα και τα χρόνια στη μέση αυτής της περιόδου ήταν τα πιο εντυπωσιακά.

Ο Byron και ο Hobhouse έφθασαν στην Αθήνα τα Χριστούγεννα του 1809 με τη φήμη πως είχαν πραγματοποιήσει ένα περιπετειώδες ταξίδι. Είχαν επισκεφθεί τον Αλή πασά, τον τύραννο της Ηπείρου, στη ρομαντική και αιματοβαμμένη Αυλή του στα Γιάννενα. Είχαν στοχαστεί τη ναυμαχία του Ακτίου κοντά στην Πρέβεζα. Δίχως κάποιο κακό προαίσθημα είχαν διαμείνει δύο νύχτες στο Μεσολόγγι, όπου ο Byron έμελλε να πεθάνει δεκαπέντε χρόνια αργότερα. Στους Δελφούς είχαν βρει σμιλεμένο σε μια μαρμάρινη στήλη το όνομα ενός μεγαλύτερου συμμαθητή του Byron, του κόμη του Αμπερντίν, που θα γινόταν υπουργός Εξωτερικών και πρωθυπουργός. («Υπάρχει κάτι ευχάριστο» έγραψε ο Hobhouse**** «στο να συναντάς ακόμα και το όνομα ενός συμπατριώτη».) Οι δύο νεαροί κύριοι είχαν ήδη βαρεθεί τη μεταξύ τους παρέα όταν έφθασαν στην Αθήνα. Ο Hobhouse ενθουσιάστηκε με τα αρχαία· ο Byron απεχθανόταν τον ενθουσιασμό και προτιμούσε να κολυμπά και να επιδίδεται σε άλλα αθλήματα, παρά να χαζεύει αρχαία ερείπια. Ο Hobhouse περιφρονούσε τους Έλληνες, όπως οι περισσότεροι Εγγλέζοι της εποχής. Ήταν εξάλλου μόδα να

---

* Douglas, *An Essay on Certain Points of Resemblance between the Ancient and Modern Greeks* (London, 1813), σσ. 6-7.

** Hobhouse, *A Journey through Albania and other Provinces of Turkey in Europe and Asia to Constantinople during the years 1809 and 1810*, 2η έκδ. (London, 1813), τ. I, σσ. 301-2.

*** Dodwell, σ. iii.

**** Hobhouse, τ. I, σ. 247.

ισχυρίζεται κανείς ότι αυτοί δεν ήταν διόλου πραγματικοί Έλληνες. Ο Byron διαμόρφωσε άλλες απόψεις και αργότερα έδωσε τη ζωή του για αυτές· ήθελε ωστόσο να καταστεί γνωστό πως ήταν ανώτερός τους, όπως άλλωστε και κάθε άλλου.

Αυτοί δεν ήταν οι πρώτοι ούτε οι μόνοι Βρετανοί επισκέπτες στην Αθήνα εκείνο τον χειμώνα. Οι αριστοκράτες που πραγματοποιούσαν τη Μεγάλη Περιήγηση, η δόξα των οποίων αντανάκλατο σε όλους τους Άγγλους περιηγητές και στους οποίους απονεμόταν αδιακρίτως ο τίτλος του *λόρδου** ή «μιλόρδου», ήταν ήδη πολλοί. Υπήρξε η λαίδη Hester Stanhope, η ανιψιά του William Pitt, η οποία εγκατέλειψε για πάντα την Αγγλία μετά τον θάνατό του το 1806 και έκανε μια σύντομη στάση στην Αθήνα καθ' οδόν προς το να γίνει θρύλος στη Συρία. Στους «μεγάλους περιηγητές», αργότερα μέσα στο 1810, συγκαταλέγονταν ο νεαρός μαρκήσιος του Σλάιγκο, ο εντιμότατος Frederick North και ο ξάδερφός του, ο εντιμότατος F. S. N. Douglas. Ο North ήταν ο γιος του πρωθυπουργού που είχε χάσει τις αμερικανικές αποικίες. Ο Douglas ήταν φοιτητής στο Κράιστ Τσερτς –δηλαδή ένας Οξφορδιανός εταίρος– και μελλοντικός βουλευτής. Μαζί του ήταν άλλοι δύο νεαροί κύριοι που συνδύαζαν την αρχαιογνωσία με τη Μεγάλη Περιήγηση: ο J. H. Fazakerly, επίσης μελλοντικός βουλευτής και συνάδελφος του Douglas στην εξεταστική επιτροπή της βουλής για τα ελγίνεια μάρμαρα το 1816· και ο H. G. Knight, που αργότερα απέκτησε φήμη ως μελετητής της αρχιτεκτονικής, του οποίου τα «ανατολίτικα ποιήματα» κέντρισαν το ενδιαφέρον του ίδιου του Byron. Σε μια κατώτερη κοινωνική βαθμίδα ήταν ο νεαρός ποιητής William Haygarth, που δεν θα μπορούσε να γνωρίζει πως το έργο του *Greece, a poem in three parts, with notes, classical illustrations, and sketches of the scenery* θα το επισκίαζε μια μεγαλύτερη διάνοια μεταξύ των σύγχρονών του ταξιδιωτών. Υπήρχε ο John Galt, ένας Σκοτσέζος μυθιστοριογράφος, που επιδιδόταν στη συλλογή αυτού που αποκαλούσε** «στατιστικές, εμπορικές και ετερόκλητες παρατηρήσεις» και συνάμα βοηθούσε τους εκπροσώπους του κόμη του Έλτζιν στην αφαίρεση των μαρμάρων του Παρθενώνα. Υπήρχε ένας διακεκριμένος αρχαιολόγος, ο C. R. Cockerell, που πραγματοποίησε πολλές πρώτης τάξεως αρχαιολογικές ανακαλύψεις. Στους απλούς περιηγητές, των οποίων η μόνη αξίωση για φήμη ήταν ότι συνάντη-

* Ελληνικά στο πρωτότυπο. (Σ.τ.Μ.)

** Galt, *Voyages and Travels in the Years 1809, 1810 and 1811* (London, 1812).

σαν τον Byron, συγκαταλέγονταν δύο αδέρφια για τα οποία δεν γνωρίζουμε τίποτε άλλο πέρα από το ότι ήταν «δύο ευχάριστα, ενημερωμένα πρόσωπα» και ότι τα αρχικά του ενός ήταν H. G.* Όχι και μικρό ενδιαφέρον παρουσίαζε ένας νεαρός υπολοχαγός στους Scots Greys, ο Thomas Gordon του Κέρνες, ο οποίος ταξίδεψε από τα Γιάννενα στην Αθήνα το 1810. Αν και δεν υπάρχει μαρτυρία για το αν συνάντησε τον Byron, οι ζωές τους είχαν περισσότερα κοινά από την κοινή χρονολογία γέννησης (το 1788) και ίσως μια κοινή καταγωγή (αφού Gordon ήταν το πατρικό όνομα της μητέρας του Byron). Όπως κι αν έχει, κανείς από τους δύο δεν έσπευσε να τυπώσει αναμνήσεις από τα ταξίδια του. Αμφότεροι επιφυλάχθηκαν για σπουδαιότερες περιστάσεις.

Η Αθήνα, με τόσους επισκέπτες να διέρχονται ή να διαμένουν εκεί, αποτέλεσε το σκηνικό μιας εύθυμης και εκλεπτυσμένης κοινωνίας το 1810. Δεν ήταν πάντα έτσι τα πράγματα, παρότι η ιστορική πόλη δεν ήταν το ταπεινό χωριό που έδειχνε πως είναι, ούτε οι κάτοικοί της ήταν σκέτοι χωριάτες. Σε αντίθεση με τα Γιάννενα, την πολιτιστική πρωτεύουσα του Βορρά, η Αθήνα είχε προφυλαχθεί από την τυραννία ανεύθυνων Τούρκων κυβερνητών λόγω του προνομίου που διέθετε ο *κιζλάρ αγάς* ή αρχηγός των νέγων ευνούχων του σουλτάνου – ένα προνόμιο που λέγεται πως αποκτήθηκε ως ανταμοιβή για την πανέμορφη Αθηναία σκλάβια Βασιλική, η οποία έγινε ερωμένη ενός προηγούμενου σουλτάνου. Επομένως η πόλη έχαιρε μιας συγκριτικής ελευθερίας από την καταπίεση. Ο λαός της ήταν εν πολλοίς αφημένος στην τύχη του, κι αυτή ήταν η ευτυχέστερη μοίρα που θα μπορούσε να προσδοκά ένας Έλληνας υπό την οθωμανική κυριαρχία. Οι Αθηναίοι είχαν λάβει αρκετή εκπαίδευση ώστε να γνωρίζουν καλά πως η ιστορία τους ενδιέφερε τους ξένους επισκέπτες και ήταν συνηθισμένοι στην πολιτισμένη παρέα των προξένων και των κληρικών. Ήταν πρόθυμοι να περάσουν καλά με τους ξένους αριστοκράτες, αφού μέχρι τότε οι Ευρωπαίοι επισκέπτες τους δεν ήταν ιδιαίτερα συναρπαστικοί.

Μια υψιπετής ή ωφελμιστική αναζήτηση της γνώσης υπήρξε το βασικό δέλεαρ που τραβούσε στην Ελλάδα τους Άγγλους ταξιδιώτες τους προηγούμενους αιώνες. Οι μελετητές της κλασικής εποχής αφθονούσαν, με πρώτους,

---

* Anon, *A Narrative, in two parts: written in 1812* (London, 1813). Η μερική ταυτοποίηση οφείλεται σε μια χειρόγραφη σημείωση στο αντίτυπο που υπάρχει στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη στην Αθήνα, αλλά είναι σαφές πως ο «H. G.» δεν γίνεται να είναι ο H. G. Knight, ο οποίος αναφέρθηκε παραπάνω.

καταπώς φαίνεται, τον μορφωμένο δρα Σρον και τον σερ George Wheeler τον 17ο αιώνα. Υπήρχαν διπλωμάτες από την Κωνσταντινούπολη, όπως ο σερ Paul Rycaut, το ενδιαφέρον του οποίου διαφαίνεται στον τίτλο του βιβλίου του: *The Present State of the Greek and Armenian Churches* (1679). Αργότερα υπήρξαν επιστήμονες, όπως ο βοτανολόγος δρ. Sibthorp, και ο ορυκτολόγος αιδεσιμότατος E. D. Clarke, στα τέλη του 18ου αιώνα· αμφότεροι, όπως όλοι οι μορφωμένοι του καιρού τους, ήταν επίσης μελετητές της κλασικής εποχής. Πολλοί άφησαν τις αναμνήσεις τους: το *Account of a Journey through the District of Maina in the Morea* (1795) του κ. Moritt· και, την ίδια χρονιά, ο κ. Hawkins ερεύνησε την κοιλάδα των Τεμπών, το φαινόμενο της παλίρροιας του Ευρίπου και τον χώρο της Δωδώνης. Έπειτα, όταν έγινε ορατή η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και εντάθηκε η διαμάχη για τα προσδοκώμενα απομεινάρια της ανάμεσα στη Γαλλία, στη Ρωσία και στην Αγγλία, οι ελληνικοί τόποι άρχισαν να κατακλύζονται από στρατιωτικούς, διπλωματικούς, ακόμα και εμπορικούς αντιπροσώπους. Ο συνταγματάρχης Leake πραγματοποίησε την πρώτη του επίσκεψη το 1800· κάποιος συνταγματάρχης Squire, ο σερ John Stuart και ο στρατηγός Airey περίπου την ίδια εποχή· αξιωματικοί του ναυτικού στάλθηκαν για να διερευνήσουν την ακτογραμμή του Αιγαίου και ένας Βρετανός πρόξενος διορίστηκε στα Γιάννενα. Ένας από τους εκπροσώπους του Elgin, ο αιδεσιμότατος Philip Hunt, έκανε ένα διάλειμμα από τη δήωση του Παρθενώνα για να επισκεφθεί τα Γιάννενα σε μια αποστολή στον Αλή πασά, ο οποίος ουσιαστικά είχε ήδη καταστεί ανεξάρτητη δύναμη, καθώς διαπραγματευόταν κατ' ιδίαν με τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Την εποχή της επίσκεψης του Byron στα Γιάννενα, ο ίδιος ο συνταγματάρχης Leake είχε εκεί τη θέση του Βρετανού διπλωματικού αντιπροσώπου, έχοντας επεκτείνει τα ταξίδια του στη βόρεια Ελλάδα το 1807 και έχοντας κερδίσει την εύνοια του Αλή πασά. Στο έργο του *Travels in the Morea* (1830) προσέθεσε αργότερα το *Travels in Northern Greece* (1835).

Οι μελέτες του Leake ήταν οι καλύτερες, μα όχι οι πρώτες πραγματολογικές μελέτες για την Ελλάδα στα αγγλικά. Προηγήθηκαν αρκετοί μελετητές. Πριν από την αλλαγή του αιώνα ο William Eton είχε δημοσιεύσει το έργο *Survey of the Turkish Empire* (1798). Κάποιοι το θεώρησαν υπέρ το δέον φιλορωσικό, αλλά έχει μεγάλη σημασία το ότι μεταφράστηκε σύντομα στα γαλλικά. Προς όφελος των ταξιδιωτών συντάχθηκαν κάποιες ανθολογίες παλαιότερων γραπτών για την ευρωπαϊκή Τουρκία. Ο John Pinkerton εξέδωσε το *A*

General Collection of the Best and Most Interesting Voyages and Travels in all Parts of the World, του οποίου ο δέκατος τόμος (το 1811) περιλάμβανε μία ή δύο θεωρήσεις για την Ελλάδα, με την πιο πρόσφατη όμως να είναι του 1745. Το *Memoirs Relating to European and Asiatic Turkey and Other Countries of the East* (1818) του αιδεσιμότατου Robert Walpole ήταν πιο σύγχρονο. Περιλάμβανε θεωρήσεις του δρος Sibthorp (1795), του αιδεσιμότατου Philip Hunt (1799), του συνταγματάρχη Squire, του κόμη του Αμπερντίν, του ίδιου του Walpole και άλλων. Κατά γενική ομολογία, πάντως, το πιο χρήσιμο σύγχρονο έργο ήταν το *Ταξίδι στο Μοριά* του F. C. H. L. Rouquerville των ετών 1798-1801, που εκδόθηκε το 1805 και δικαίως μεταφράστηκε στα αγγλικά, στα γερμανικά και στα ιταλικά τα αμέσως επόμενα χρόνια. Η γνώση του για την Ελλάδα και τους Έλληνες ήταν τεράστια. Το έργο ήταν επίσης μάλλον ενοχλητικό, καθώς ο Rouquerville ήταν ο πρόξενος του Ναπολέοντα στα Γιάννενα.

Μια διαφορετική και πιο γοητευτική αναζήτηση για γνώση ενέπνευσε τους πιο ενδιαφέροντες από τους προδρόμους του Byron στο προσκύνημα στην Ελλάδα. Το 1788 ένας ευάλωτος, ονειροπόλος νέος είκοσι ενός ετών έφθασε στα Επτάνησα, που τότε ήταν ακόμη ενετοκρατούμενα. Ήταν ο εντιμότατος Frederick North, τριτότοκος γιος του δεύτερου κόμη του Γκίλφορντ, που είναι πιο γνωστός στην ιστορία ως λόρδος North, πρωθυπουργός του Γεωργίου Γ'. Ο Frederick (που αργότερα έγινε ο πέμπτος κόμης του Γκίλφορντ) δεν επισκέφθηκε την ηπειρωτική Ελλάδα σε αυτή τη φάση, αλλά αφομοίωσε με ενθουσιασμό τον ελληνικό τρόπο ζωής. Έμαθε νέα ελληνικά· προσέφερε χρήματα σε ένα ελληνικό σχολείο στην Πρέβεζα· έγραψε μια πινδαρική ωδή στην Αικατερίνη Β' της Ρωσίας, η οποία τότε έβριθε από φιλελληνικά αισθήματα ενός ιμπεριαλιστικού τύπου. Τέλος, τον Ιανουάριο του 1791 μεταστράφηκε στο ελληνικό ορθόδοξο δόγμα. Κατά τύχη έχει σωθεί μια αναφορά της κατήχησης και της τελετής της βάπτισής του από έναν κληρικό στην Κέρκυρα· επίσης η δήλωση της θρησκευτικής του πίστης, γραμμένη στα ιταλικά και υπογεγραμμένη από τον ίδιο στις 24 Ιανουαρίου 1791 (σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο).^{*} Δεν υπάρχει αμφιβολία για την ειλικρίνειά του, ούτε για την παθιασμένη αφοσίωσή του προς τους Έλληνες στην υπόλοιπη ζωή του. Η οικογένειά του ασφαλώς εξοργίστηκε και του όρισε να επιστρέψει αμέσως

---

^{*} Λαυρέντιος Σ. Βροκίνης, *Γεωργίου Προσαλένδου Ανέκδοτα Χειρόγραφα* (Κέρκυρα, 1879), σ. 41.

στην Αγγλία, όπου τον επανέφεραν στα λογικά του κόνοντάς τον βουλευτή του Μπάνμπερι το 1792. Προκειμένου να ολοκληρωθεί η επανένταξή του στον τρόπο ζωής που συμφωνούσε με την αριστοκρατία της χώρας του, αργότερα διορίστηκε κυβερνήτης της Κεϋλάνης (1798-1805). Όμως η Ελλάδα έμελλε να τον ξαναδεί.

Από μια παράξενη σύμπτωση, στην Κεϋλάνη τον ακολούθησε ένας άνδρας με τον οποίο θα διασταυρωνόταν ξανά στα Επτάνησα, πάνω από μία δεκαετία μετά. Ο σερ Thomas Maitland, δευτερότοκος γιος του έβδομου κόμη του Λόντερντεϊλ, που έγινε αρχηγός του επιτελείου στην Κεϋλάνη το 1806 αφότου είχε υπηρετήσει ως στρατιωτικός σε πολλά μέρη του κόσμου, διέφερε από τον Frederick North από κάθε άποψη, περιλαμβανομένης της στάσης του απέναντι στους Έλληνες. Όταν έγινε λόρδος ύπατος αρμοστής των Επτανήσων το 1815 (έχοντας ήδη υπάρξει κυβερνήτης της Μάλτας επί δύο χρόνια), θεώρησε καθήκον του να καταπνίξει κάθε σπίθα ανεξαρτησίας μεταξύ των Ελλήνων. Στις διάφορες ενέργειες στις οποίες εναντιώθηκε σφοδρά συγκαταλεγόταν το σχέδιο του Frederick North (που ήταν πλέον κόμης του Γκίλφορντ το 1817) να ιδρυθεί πανεπιστήμιο στην Κέρκυρα. Γνωστός σε όλους ως «βασιλιάς Τομ», ο Maitland ήταν τόσο άγριος και δυναμικός, όσο ο North ήταν ευγενής και συνεσταλμένος. Η συνήθεια του North να κυκλοφορεί με αρχαία ελληνική φορεσιά, ακόμα και στους δρόμους του Λονδίνου, έμοιαζε στον Maitland απλώς γελοία. Οι περισσότεροι συμφωνούσαν μαζί του ότι ο γιος ενός πρώην πρωθυπουργού φανέρωνε έτσι μια αξιοθρήνητη έλλειψη ορθής κρίσης.

Όμως ο North δεν ήταν ο μοναδικός Εγγλέζος που βρήκε μια κρυφή γοητεία στους υποτελείς Έλληνες. Ένας άλλος ήταν ο Richard Church, ένας νεαρός στρατιώτης που συνάντησε πρώτη φορά Έλληνες καθ' οδόν για να πολεμήσει τους Γάλλους το 1801 στο πλευρό των Αιγυπτίων. Περιέγραψε στην αδερφή του τις πρώτες εντυπώσεις του από την ανατολική Μεσόγειο:*

«Οι Έλληνες, που είναι σκλάβοι των Τούρκων και χριστιανοί, είναι ένας διαμετρικά αντίθετος λαός – ένας γενναίος, έντιμος, ανοιχτόκαρδος, γενναιόδωρος λαός, που συνέχεια μας χαρίζει καρπούς».

* Αναφέρεται στο Z. D. Ferriman, *Some English Philhellenes*, σ. 112.

Αυτή την πρώτη, ελαφρώς επιφανειακή εντύπωση ενίσχυσε και εμβάθυνε η μετέπειτα εμπειρία, ιδίως μετά την εκστρατεία για την κατάληψη των Επτανήσων από τον Ναπολέοντα το 1809, όταν ο Church ήταν βοηθός του διαχειριστή υλικού των βρετανικών δυνάμεων. Διακρίθηκε κατά τις αποβάσεις στο Τζάντε [Ζάκυνθος], στην Κεφαλονιά, στους Παξούς, στην Ιθάκη, και ιδίως στην Αγία Μαύρα (Λευκάδα), όπου τραυματίστηκε βαριά. Ο Hobhouse, που την ίδια εποχή περιηγείτο στην Ελλάδα,* δεν είχε να πει τίποτε άλλο για την κατάληψη της Ιθάκης πέραν του ότι «το βασίλειο του Οδυσσέα παραδόθηκε στα χέρια ενός λοχία και επτά ανδρών». Οι απελευθερωτικοί πόλεμοι δεν ταίριαζαν ιδιαίτερα στους φοιτητές από το Κέμπριτζ· ούτε ο Byron έδειξε μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τον σύντροφό του.

Ο Church πήρε πιο σοβαρά την επέμβασή του στις ελληνικές υποθέσεις. Είχε εντολή, κατά βάση ύστερα από δική του πρόταση, να συγκεντρώσει ένα ελληνικό σύνταγμα ελαφρού πεζικού, στο οποίο την τιμητική θέση του συνταγματάρχη είχε ο δούκας του Γιορκ. Σε αυτή τη δύναμη επιστράτευσε και εκπαίδευσε πολλούς Έλληνες ατάκτους, που ήταν γνωστοί ως κλέφτες** και αργότερα έμελλε να γίνουν ήρωες στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας. Ένας από τους πιο φημισμένους, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, του έγραψε ένα γράμμα μαζί με άλλους το 1812, που έδειχνε πως η εμπιστοσύνη και η συμπάθεια ήταν αμοιβαίες:***

Ένδοξε Αρχηγέ,

Η πείρα τριών ετών υπό τη σοφή και συνετή ηγεσία σας άρκεσε και με το παραπάνω για να καταλάβουμε πως διαθέτετε τον χαρακτήρα ενός ενθουσιώδους, καλοπροαίρετου και μεγαλόψυχου ηγέτη. Κατά την αναχώρησή σας δεν μπορούμε να μη διακηρύξουμε αυτή την αλήθεια, και με τη μέγιστη χαρά θα συνεχίσουμε να το κάνουμε. Δεν μπορούμε παρά να δείχνουμε δημόσια ότι σε εσάς οφείλουμε την εμφάνιση και την ενίσχυση ορισμένων αρετών που διαθέτουμε σήμερα, και ότι αναδειξατε με ευγενή τρόπο τα

* Hobhouse, τ. I, σ. 4.

** Ελληνικά στο πρωτότυπο, στα αγγλικά «bandits»: παρακάτω η λέξη θα αποδίδεται ως «κλέφτες». (Σ.τ.Μ.)

*** Αναφέρεται στο Z. D. Ferriman, *Some English Philhellenes*, σ. 120. [Η επιστολή παρατίθεται μεταφρασμένη από τα αγγλικά. (Σ.τ.Μ.)]

σφάλματα εκείνων των ευρωπαϊκών εθνών των οποίων οι ριζωμένες προκαταλήψεις δεν θα τους επιτρέψουν να πιστέψουν ότι οι σύγχρονοι Έλληνες επιδέχονται πειθαρχία και εκπαίδευση. Ποτέ δεν θα μπορέσουμε να εκφράσουμε επαρκώς τον θαυμασμό μας για τον ευγενικό και γοητευτικό τρόπο με τον οποίο οδηγήσατε τους Έλληνες στο να μάθουν τη στρατιωτική επιστήμη, κάνοντάς τους ακόμα και να αφήσουν τη χώρα τους για να καταταγούν προκειμένου να συμβάλουν σε αυτό το αγαθό έργο. Προσφέροντας σε εσάς, τον πλέον προσφιλή και καλοπροαίρετο διοικητή, την ειλικρινή αγάπη και ευγνωμοσύνη μας για αυτά τα εξαιρετικά οφέλη, σας εξορκίζουμε με κάθε σοβαρότητα να γνωστοποιήσετε τα αισθήματα ευγνωμοσύνης μας σε περιοχές όπου οφείλουν να είναι γνωστά, και να δεχθείτε την αταλάντευτη υπακοή και αφοσίωση ημών των στρατιωτών, μαζί με τη μεγάλη εκτίμηση και υπόληψη των άλλων φίλων, των υπογεγραμμένων: όλοι μαζί επιθυμούμε διακαώς να σας υποδεχθούμε ξανά σύντομα.

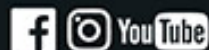
Τιμή μας να σας χαιρετούμε
με τον βαθύτερο σεβασμό.

ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Στους Φιλέλληνες ο Κρίστοφερ Μ. Γουντχάουζ καταγράφει το φαινόμενο του φιλελληνισμού κατά τη δεύτερη και τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα. Προτού ο λόρδος Βυγον ανάψει τη φωτιά, μολονότι υπήρχε κάποιο ενδιαφέρον για την Ελλάδα, δεν υπήρχε φιλελληνισμός. Σε αυτό το βιβλίο ο συγγραφέας αναδεικνύει τη γέννηση του φαινομένου, τα ποικίλα αίτια: η κλασική παιδεία, η Μεγάλη Περιήγηση, η αρχαία κληρονομιά, το στρατηγικό ενδιαφέρον για την ανατολική Μεσόγειο και αναλύει το ευρύτερο χρονικό, καθώς και το γεωγραφικό πλαίσιο.

Για τους Έλληνες ο λόρδος Βυγον ήταν ένας ποιητής, ένας ήρωας και η συμβολή του στην απελευθέρωση της Ελλάδας ήταν κυριολεκτικά ασύγκριτη. Ο ρομαντικός ρεαλισμός του Βυγον ενέπνευσε τους ανθρώπους της δράσης και άρεσε στους πολιτικούς συμμάχους τους, ενώ ο τεχνητός ρομαντισμός του Shelley άρεσε στους εστέτ και στους ιδεαλιστές.

Ποιοι ήταν όμως οι υπόλοιποι που ήθελαν να συνεισφέρουν στον Αγώνα των Ελλήνων; Ριζοσπάστες, ρομαντικοί εθελοντές αλλά και τυχοδιώκτες, δικηγόροι και βουλευτές, ποιητές, αρχαιοδίφες, έμποροι και μεταρρυθμιστές· γνωστά αλλά και σκιάδη ονόματα παρελαύνουν σε αυτή την έκδοση. Άγνωστες πτυχές, παρασκηνακά γεγονότα, λιγότερο γνωστά επεισόδια της Επανάστασης έρχονται στο προσκήνιο από έναν πραγματικό φιλέλληνα που αγάπησε την Ελλάδα όσο τίποτε άλλο.

www.minoas.gr

